

UZAJAMNI ODNOS I UTICAJ RATNE TEHNIKE I RATNE VEŠTINE

Odnos savremene tehnike i ratne veštine je veoma složen, jer je savremeni burni tehnički razvoj daleko izišao iz okvira u kojima se formirala ratna veština u drugom svetskom ratu. Zbog toga je savremena vojnoteorijska misao iznad svega preokupirana istraživanjima svih onih novih elemenata u razvoju savremene ratne tehnike koji zahtevaju i traže nov pristup pripremi i vođenju oružane borbe.

Za istraživanje postojećih i novih problema ratne veštine od izvanrednog je značaja da se polazi sa raščišćenih i jasnih teorijskih pozicija o opštem odnosu ratne tehnike i ratne veštine. Tada je sigurnije da će se obezbediti pravilan put i metodološki pristup u istraživanju novih pojava i problema, i da će se znalacki koristiti bogata iskustva ranijih generacija vojnih kadrova iz te oblasti.

Ratna tehnika — najpromenljiviji element ratne veštine. Celokupni razvoj oružja — hladno, vatreno neizolučeno i izolučeno, automatsko i nuklearno — pokazuje da su sredstva oružane borbe rezultat i posledica materijalne proizvodnje. Razvoju ratne tehnike naročito pogoduju one istorijske etape u kojima se proizvodne snage skokovito razvijaju. To su oni periodi tehničkog progressa koji kvalitativno menjaju materijalnu bazu društva, koja se istovremeno javlja i kao snažan izvor novih borbenih sredstava.

Na bazi razvoja teške i elektroindustrije, i uspostavljanjem tešnje veze industrijske proizvodnje i nauke, usledio je početkom XX veka ubrzan razvoj i ratne tehnike. Ali za razliku od ranijih perioda (kada su se usavršavale samo pojedine vrste oružja), tadašnji razvoj je bio kompleksan i intenzivan. Masovno se proizvode brzometne puške (repetirke). Stvaranjem mitraljeza nastupa nov skok u razvoju streljačkog naoružanja. Izradom brzometnih oruđa, povećavanjem dometa i usavršavanjem granata artiljerija doživljava pravu renesansu. Ratna mornarica je radikalno izmenila svoju materijalno-tehničku bazu uvođenjem u stroj desetina novih bojnih brodova, krstarica, razarača i podmornica. U arsenal oružanih snaga ušli su telefon, telegraf, automobil, avion i druga sredstva.

Jednom rečju, promenila se celokupna materijalno-tehnička baza oružanih snaga.

Ljudi toga doba, a posebno vojnici, nisu bili dovoljno srasli sa tehnikom niti su je dovoljno poznavali i cenili.¹ Dobrim delom i to je bio razlog da se nije pravilno procenio porast snage vatre (zajedno i uporedo sa brojnim porastom armija) za vođenje rata. No, već početna iskustva prvog svetskog rata su pokazala da je vatra snažnija od pokreta i da je došlo do ravnoteže između ofanzivnog i defanzivnog oružja. Stanje na glavnom frontu se ubrzo stabilizovalo. Umesto kratkotrajnog manevarskog rata koga su svi očekivali počeo je pozicijski rat, sa dugim i krvavim bitkama. To je bilo najveće iznenađenje rata.

Neposredno pred drugi svetski rat tehnički progres bazirao se na moćnim proizvodnim snagama ekonomski razvijenih zemalja i na njihovoj razvijenoj vojnoj industriji. Pored toga, u to vreme naglo raste uloga nauke u društvu. Naročito je karakterističan brz razvoj tehničkih nauka koje znatno povećavaju efikasnost i produktivnost ljudskog i materijalnog faktora. Organsko povezivanje nauke i privrede neminovno je dovelo do burnog razvoja tehnologije čiji su se rezultati planski koristili i u oblasti naoružanja. Sve to skupa stvorilo je povoljne uslove za stvaranje daleko kvalitetnijeg i modernijeg naoružanja. Za razliku od prvog svetskog rata u pripremama za novi svetski sukob davala se prednost ofanzivnom oružju, prvenstveno tenkovima i avionima.

U celini posmatrano, drugi svetski rat je bio prvi rat u istoriji za koji se s pravom može tvrditi da je u punom smislu bio „tehnički rat”. Snage milionskih armija počivale su i kretale se na stotine i stotine hiljada motora. Ceo organizam oružanih snaga bio je impregniran radio-tehničkim sredstvima, od najnižih taktičkih jedinica do najkrupnijih stratezijskih formacija. Raznovrsne mašine, oruđa i tehnička sredstva bili su moćna materijalno-tehnička podloga celokupnoj logistici.

Kvalitetno usavršavanje tenkova, motornih vozila, aviona, podmornica i radio-sredstava bitno je povećalo vatrenu moć, udarnu snagu i pokretljivost oružanih snaga. Razume se, ovako izmenjena materijalno-tehnička baza morala je da promeni karakter i fizionomiju rata. Pre svega, raspolagalo se moćnim ofanzivnim oružjem i pokretljivim snagama koje su mogle da se upotrebe iznenadno i masovno. Bili su stvoreni materijalno-tehnički uslovi da se savlada svaka vrsta odbrane, i da se na kopnu, moru i u vazduhu izvode pokretne operacije. Time je manevarski način vođenja borbe ponovo odneo prevagu nad pozicijskim.

Ratna veština kojom je znatan broj zemalja stupio u rat, i kojom je rat vođen, korenito se razlikovala od one u prvom svet-

¹ Veliki umovi i vojni teoretičari kraja XIX veka tvrdili su da je ostvarenjem brzometnog oružja i telegrafa ratna tehnika dostigla svoj vrhunac. Slično tome, pri rađanju avijacije mnogi su smatrali da je ona pogodno sredstvo za sport, ali ne i za vojnu upotrebu.

skom ratu. Na kopnu, karakterisala se visokopokretnim dejstvima, operacijama sa dubokim prodorima i čestim okruženjima. Na moru, izvršena je puna integracija površinskih, podvodnih i vazduhoplovnih snaga. Pomorski rat je u pravom smislu postao pomorsko-vazdušni. Rat se preneo i u vazduh, gde su bila naročito intenzivna dejstva protiv privrednog potencijala. Krajem rata vođene su prave vazdušne ofanzive u kojima je učestvovalo više hiljada teških bombardera.²

U drugom svetskom ratu, i u posleratnim decenijama, počinju snažni tokovi naučnotehničke revolucije, koja ubrzava tehnički progres u do tada nepoznatim dimenzijama. Za razliku od prve industrijske revolucije — koja se prvo pojavila u onim industrijskim granama koje nisu imale odlučujući uticaj na vojnu problematiku — nova tehnička revolucija zapravo je inicirana vojnim potrebama. Ona je počela otkrićem i ratnom primenom nuklearne energije, a nastavila se na polju elektronike i automatizacije i prodorom u kosmos.

Gigantski napredak nauke i proizvodnih snaga omogućio je da se u šestoj deceniji ovog veka masovno uvode, u stroj kvalitetno nova borbena sredstva. Strategijske, operativne i taktičke jedinice svih vidova tehnički najrazvijenijih armija naoružane su nuklearnim i raketnim oružjem, i opremljene mnogobrojnim elektronskim sredstvima. To novo naoružanje i oprema postali su osnova borbene moći oružanih snaga. Uporedo s tim, znatno su usavršena i klasična borbena sredstva.

Nuklearno i raketno oružje, zajedno sa elektronikom, napravili su ogroman kvalitetan skok u razvoju ratne tehnike. Kad se ovaj skok uporedi sa bilo kojim prethodnim u istoriji vidno je da je on mnogo veći i značajniji. Za 15 posleratnih godina eksplozivna snaga oružja povećala se više od milion puta. Brzina letelica u istom periodu porasla je od 800 na 30.000 km. Doda li se tome da se zbog dostignuća savremene ratne tehnike danas, na primer, Sjedinjene Američke Države nalaze već u prvim minutima rata na „prednjem kraju“, ili da Moskvi i bazenu Urala prethodi danas glavna opasnost od američkih podmornica (naoružanih dalekometnim raketama) — tada se reljefno vidi koliko su krupne i revolucionarne promene do kojih je došlo pojavom novih borbenih sredstava.

Prirodno je i logično da revolucionarni skok savremene ratne tehnike postavlja na dnevni red pitanje korenitih izmena karaktera rata i načina vođenja borbe. Jer, danas ratna tehnika, pored ostalog, omogućava: da se borbenim sredstvima jednovremeno dejstvuje na celu teritoriju ratujućih strana (na celoj Zemljinoj kugli, u atmosferi i bližim kosmičkim prostranstvima); da se nuklearnim oružjem može dejstvovati iz jednog prostora u drugi, i da se za

² Mada je obim i značaj dejstava protiv ekonomskog potencijala znatno porastao u tom ratu, ipak borbena sredstva (avijacija i pomorske snage) nisu bila dovoljno efikasna. Strana koja je imala veći deo privrednih kapaciteta van dohvata protivničkih borbenih sredstava imala je od toga ogromne koristi.

kratko vreme unište objekti krupnih razmera; da se osnovne strategijske snage stave u dejstvo za nekoliko desetina minuta, dejstvujući jednovremeno po strategijskim objektima u pozadini i na frontu; da branilac, prvi put u istoriji, može na početni udar agresora trenutno da odgovori snažnim strategijskim protivudarima; da se gro kopnenih snaga brzo kreće i van komunikacija; da se trenutno predaju informacije i naređenja na bilo kom odstojanju itd. Samo ovih nekoliko činjenica ubedljivo govori da revolucionarni skok borbenih sredstava neizbežno mora iz temelja da menja i ratnu veštinu.

Tako je za poslednjih šest decenija buran razvoj ratne tehnike bio glavni uzrok da se ratna veština, globalno posmatrano, tri puta korenito menjala. Zbog brzih promena materijalno-tehničke baze društva ni jedan rat krajem XIX i u XX veku nije počeo sa preimućstvom onih borbenih sredstava koja su bila osnovna i odlučujuća u prethodnom. Svaki novi rat morao je da se vodi novim sredstvima i na nov način.

Uporedo sa ratnom tehnikom rešavajući uticaj na ratnu veštinu ima i „ljudski materijal” kao sastavni deo materijalne baze oružane borbe — njegovi borbeni kvaliteti i brojnost. Ovaj uticaj je naročito snažan u periodu prelomnih (revolucionarnih) društvenih preokreta, kada se oružane snage i način njihove upotrebe korenito menjaju. No, revolucionarni skokovi u razvoju ljudskog društva neminovno su daleko ređi od kvalitetnih skokova u razvoju borbenih sredstava.

Iz svega što je rečeno proizilazi da je ratna tehnika najpromenljiviji elemenat materijalne baze oružane borbe. Ona se naročito u novijoj istoriji veoma brzo razvija i menja — brže nego „ljudski materijal”.

Priznavanje i usvajanje teze da je ratna tehnika najpromenljiviji elemenat ratne veštine ima ne samo krupan teorijski već prevashodno praktičan značaj. Ono upućuje i obavezuje sve one koji na bilo koji način učestvuju u izgradnji ratne veštine da su stručno sposobni da temeljito prate osnovne procese razvoja ratne tehnike, da ih sa naučnom objektivnošću sučeljavaju sa postojećom ratnom veštinom, i da stvaralački kombinuju prethodna ratna iskustva sa novim pojavama i rezultatima razvoja ratne tehnike — proučavajući vojnotehničke probleme u najužoj povezanosti sa društveno-političkim, geografskim i drugim uslovima i faktorima koji opredeljuju način upotrebe oružanih snaga.

Karakter uzajamnih veza. Ratna tehnika i način njene upotrebe su jedinstvena i nerazdvojna celina. Opšta je zakonitost rata da načini i oblici vođenja borbe moraju biti prilagođeni postojećem oružju i opremi. Priroda je oružane borbe da među svojstvima ratne tehnike i ratne veštine postoji suštinska povezanost. Borbena sredstva nude određene mogućnosti ratnoj veštini za vođenje oružane borbe. Na drugoj strani, ratna veština uslovljava efikasnost oružja, i usmerava njegov dalji razvoj. Ova čvrsta i neraskidiva

veza ratne tehnike i ratne veštine daje glavni pečat i obeležje celokupnim njihovim razvojnim procesima, i njihovoj međuzavisnosti.

U svim epohama ratovanja nastojalo se da se pronađu takvi načini i oblici borbe koji bi omogućili da se efikasno dejstvuje celokupnim naoružanjem, gde bi svaka vrsta oružja dala maksimalan borbeni efekat, i nadomestila nedostatke drugog. Pronalaženja i usvajanje novih načina i oblika borbenih dejstava postalo je isto toliko značajno kao i stvaranje novog oružja.

U svim društvenim procesima forma, po pravilu, zaostaje za razvojem sadržaja i konzervativnija je od njega. Tako je i sa oružanom borbom. Naoružanje se mnogo brže razvija od načina i oblika borbe. Promene koje ratna tehnika unosi u nju su brojne i raznovrsne, a načini i oblici borbenih dejstava brzo zastarevaju. Te promene često nisu tako vidljive već su zamaskirane starim postupcima i pogledima. No, isto tako i nove forme kad postanu preovlađujuće, teže da se konzerviraju i koče razvoj novoga. Pored toga, po prirodi samih stvari ljudi se u svojoj delatnosti nerado odriču radnji i postupaka čiju su vrednost proverili u borbenoj praksi.

Stupanjem u stroj novog oružja menjaju se uslovi i sadržaj borbe. Povećana vatrena moć omogućava brže i obimnije uništavanje i neutralisanje ciljeva, i zahteva menjanje ranijih borbenih poređaka. Uvećani domet oružja širi prostor na kome se izvode borbena dejstva i nudi mogućnost izvođenja operacija širokih razmera. Veća pokretljivost jedinica pojačava dinamičnost borbe i tempo nastupanja. Nova vrsta oružja i opreme može da omogući vođenje borbe i u prostoru gde se ranije nije mogla voditi.

Uslovi i sadržaj borbe menjaju se i na taj način što ratna tehnika direktno utiče na mogućnosti njenih osnovnih vidova — napada i odbrane. Od borbene moći napadnog ili odbrambenog oružja zavisi koji je vid borbe u konkretnoj istorijskoj situaciji jači.

Čim borbena sredstva promene uslove i sadržaj borbe nastupa nesklad između postojeće ratne veštine i novih mogućnosti oružja. Postojeći načini i oblici borbe ne mogu više adekvatno da izraze i realizuju borbenu moć ratne tehnike. Oni zaostaju za razvojem oružja, koče i umanjuju njegove mogućnosti. Zbog toga ih treba usavršavati, menjati i pronalaziti nove.

Iz ovakvih pojava i procesa izvire potreba i nužnost da subjektivni faktor neprekidno ulaže napore u dovođenju ratne veštine u sklad sa usavršavanjem borbenih sredstava. Pri tome se stalno mora imati u vidu istorijska pouka da se upotreba novog oružja ne sme potčiniti ranijim taktičkim i strategijskim pogledima i rešenjima. Kad god se to u prošlosti učinilo bila je znatno umanjena borbena moć armije. Ratna praksa je negirala takva gledišta i postupke, i pokazala da novi sadržaj zahteva i nove forme. To se najreljefnije vidi na primeru upotrebe tenkova u drugom svetskom ratu.

Zemlje koje nisu shvatile i usvojile gledišta da su tenkovi moćno oružje koje je potreslo celu dotadašnju ratnu veštinu, upotrebili su ih u okviru postojećih taktičkih i strategijskih koncepcija, prida-

jući ih pešadiji za neposrednu podršku. Pokazalo se da je to bila kapitalna greška. Nasuprot njima, nemačka teorija i doktrina pošle su drugim putem. Oni su izvršili korenitu izmenu sopstvene ratne veštine, kako bi dali punog zamaha stvarnim borbenim mogućnostima tenkova. Poznato je koliko su Nemci imali od toga ogromne koristi.

Što su krupnije izmene u borbenim sredstvima, veće su i dublje promene u ratnoj veštini. Periodi evolutivnog razvoja oružja karakterišu se postepenim usavršavanjem ovog ili onog borbenog sredstva. Tada su i promene u razvoju ratne veštine ređe. Nasuprot tome, kvalitetni skokovi u razvoju ratne tehnike neizbežno dovode do korenitih izmena u načinima i oblicima borbenih dejstava.

U periodu klasičnog vatrenog oružja malog dometa ratna tehnika je direktno uticala samo na taktiku. Uticaj na operativnu i strategiju vršila je samo posrednim putem — kroz taktiku.

Prirodno je da je svako novo oružje, i značajnije usavršavanje starog, vršilo uticaj na taktička dejstva na kopnu, moru i u vazduhu, jer je dejstvo oružja osnova celokupnog taktičkog delovanja. Pojava automatskog oružja menjala je sliku boja na kopnu. Usavršavanje brodske artiljerije i pojava torpeda izmenili su taktiku borbe na moru. Sinhronizovani mitraljezi i radiostanice na avionima uticali su na menjanje vazdušne borbe, i sl. Pri tome se može zapaziti da je samo masovnija upotreba novog oružja vršila krupnije izmene u taktici (i u ratnoj veštini uopšte).

Porastom dometa i rušilačke moći oružja operativno i strateški komandovanje dobilo je instrument pomoću kojeg je moglo direktno da utiče na tok i ishod borbe. Tenkovi, avioni i podmornice sve više su postajali borbena sredstva pomoću kojih se moglo dejstvovati u operativnu i stratešku dubinu. Od tada počinje proces u kome ratna tehnika direktno ne utiče samo na taktiku već istovremeno i na ostale grane ratne veštine.

Sveobuhvatan direktan uticaj ratne tehnike na celu ratnu veštinu dobio je pun zamah tek u eri nuklearno-raketnog oružja. Svojstva ovog oružja su takva da mogu istovremeno da zadovolje potrebe vođenja rata i u taktičkim, i u operativnim i strateškim razmerama. Dovoljno su efikasna i za vođenje borbe na frontu, i za uništavanje ekonomskog potencijala protivnika.

Odlučujući uticaj ratne tehnike na ratnu veštinu je priznat, i nije sporan. Međutim, to ne znači da pojava novog oružja automatski povlači promene u ratnoj veštini. I ovde, kao i u drugim društvenim procesima, automatizma nema i ne može biti. Nova ratna tehnika stvara samo materijalne preduslove da se ratna veština usavršava i menja. Stvar je stvaralačke moći i praktične delatnosti subjektivnog faktora da zapazi i sagleda nove momente i karakteristike tehničkog razvoja, i da pokrene akciju za usavršavanje i menjanje ratne veštine.

Uopštavajući iskustva minulih ratova i mirnodopske prakse, sagledavajući karakter budućeg rata, uzimajući u obzir obostrani odnos

snaga i vlastite realne mogućnosti, subjektivni faktor formuliše i usvaja sopstvenu ratnu veštinu. Sa momentom kad je usvojena ona vrši direktan uticaj na razvoj ratne tehnike.

Ma koliko da je oružje u novijoj istoriji brojno i raznovrsno ono se ne rađa i ne razvija stihijno. Nasuprot, ratna veština deluje u toj oblasti na taj način što daje smernice izgradnji jedinstvenog sistema oružja, koji treba što više da odgovara karakteru rata. Imati onu ratnu tehniku koja odgovara ratnoj veštini — jedan je od osnovnih zakona rata.

U vreme kad su oružane snage masovno naoružane raznovrsnim borbenim sredstvima nije dovoljno da ratna veština postavlja zahteve samo za razvoj pojedinih vrsta oružja. Sagledavajući karakter rata, a polazeći od proizvodno-tehničkih mogućnosti, ona je dužna da trasira razvoj celokupnog naoružanja. U tom pogledu je poučan primer Nemačke u pripremama za drugi svetski rat. Polazeći od osnovnih idejnih koncepcija „munjevitog rata“ strategijsko rukovodstvo je nemačkom metodičnošću i preciznošću razradilo plan razvoja celokupnog naoružanja, dajući prednost izgradnji oklopnih jedinica, avijacije i sredstava veze. Uporedo sa tim, znalački su razvili automatsko oružje pokretne inžinjerijske jedinice, motorizovani transport, i dr.³ Nasuprot njima, ostale zemlje u ovoj oblasti napravile su čitav niz krupnih propusta i grešaka. Zemlje (kao na primer, Francuska) čija je ratna veština usvojila gledište vođenja defanzivnog rata malo su uradile na razvoju PT. sredstava, na zaštiti i odbrani objekata u pozadini, i na obezbeđenju avijacije od uništenja na zemlji. Druge zemlje, čija je ratna veština usvojila gledište o vođenju ofanzivnog rata, premalo su učinile da razviju motorni transport, da obezbede dovoljno pokretnih sredstava veze, i da osposobe pozadinske ustanove i jedinice da efikasno funkcionišu u uslovima pokretnog rata. I jedno i drugo je moralo da ima teške negativne posledice za rat u celini.

Kad se usvoje i primenjuju najprikladniji načini upotrebe, ratna tehnika se brže i usmerenije razvija. Načini i oblici borbenih dejstava koji adekvatno izražavaju borbenu moć ratne tehnike stvaraju najpovoljnije mogućnosti da se do maksimuma razviju potencijalne snage svakog oružja. Početna borbena moć bilo kojeg oružja nije njegova poslednja reč.⁴ U svakom od njih počiva poten-

³ Ispuviše se uzdajući u mogućnosti „munjevitog rata“ Nemci su u ovom pogledu napravili i dve krupnije greške: nisu dovoljno razvili svoju (tešku) bombardersku avijaciju, i nisu ratnu tehniku prilagodili surovim klimatskim uslovima ruskog prostora. I jedno i drugo je izazvalo krupnije negativne posledice: prvo, u bici za Britaniju i, drugo, na istočnom frontu.

⁴ To se vidi i na primeru tako savršenog oružja kao što je raketno. Prva generacija raketa — pored ogromnih preimućstava nad klasičnim oružjem — bila je glomazna, nedovoljno pokretna i veoma osetljiva od napada iz vazduha jer su bile na tečnom gorivu. Da bi se otklonili ovi nedostaci, i da bi raketno oružje bilo još efikasnije, razvijena je i uvedena u stroj druga generacija raketa, sa čvrstim gorivom. Time su raketne jedinice postale pokretljivije, bezbednije, i sa mnogo većom brzinom opaljenja raketa.

cijalna borbeni snaga koju treba otkrivati, usavršavati i pretvoriti u stvarnost. Novi načini upotrebe i prikladniji oblici borbenih dejstava podstiču da se ta snaga otkrije i razvije.

Tehnički progres i izgradnja ratne veštine. Jednostavno i privlačno zvuči teorijski princip da ratna veština treba adekvatno da izrazi borbeni moć ratne tehnike, i da usmeri razvoj celokupnog sistema naoružanja potrebama i zahtevima novog vremena. Iskustvo nas uči da se ratna veština, naročito u doba mira, sporije razvija od borbenih sredstava, i da zaostaje za materijalno-tehničkim razvojem. Podsetimo se samo na to da većini zemalja nije pošlo za rukom da izgradi efikasnu ratnu veštinu za prvi ni za drugi svetski rat, što je ironičnom duhu građanskog intelektualca dalo povoda da utvrdi „da se vojska uvek sprema za prošli a ne za budući rat”. Da li se tu radi o nesposobnosti i ograničenosti ljudskog duha, ili su po sredi i drugi razlozi?

Ratna veština se tokom rata veoma brzo razvija. To je prirodno kad se ima u vidu da je ratna stvarnost veoma opipljiva, i na dohvatu ruke. Odnosi snaga su prilično merljivi, a ratna veština protivnika je potpuno poznata. Svakog dana se stiču nova i dragocena borbeni iskustva. U ratu su svi ljudi maksimalno zainteresovani za razvoj ratne veštine, jer zastareli načini i oblici borbenih dejstava donose poraze i preterane gubitke. Pored toga, u sudbonosnim ratnim gibanjima na čelo jedinica dolaze najpoletnije, najodlučnije i najtalentovanije starešine. Iz svih tih razloga ratna veština je u ratu u stanju da se brzo prilagodi novim uslovima, i da objektivno odrazi postojeću realnost, naročito kad ratovi duže traju. Ali čim se rat završi, za ratnu veštinu nastupaju ogromne teškoće, naročito u savremenoj epohi tehničkog progressa.

Brzi tehnički razvitak neminovno gomila sve veće promene i protivurečnosti između dotadašnje ratne veštine i nove stvarnosti u razvoju materijalno-tehničke baze oružanih snaga. U stvari, ratna veština se počinje raspinjati između onog što je saznato i provereno u minuloj ratnoj praksi, i svega onoga novog što nastupa u razvoju ratne tehnike (i društvenih uslova uopšte), a što još u ratnoj praksi nije provereno. Ratna veština koja iole ozbiljno računa sa vođenjem predstojećeg rata mora da razreši ovo protivrečje, i da preovlada privremeni rascep između teorije prethodne ratne veštine i nove stvarnosti.

U vojnoj teoriji nikad nije bilo sporno da su ratna iskustva značajan elemenat u formiranju nove ratne veštine. Ali porastom brzine tehničkog progressa sve je više sporno pitanje u kojoj meri i do kog stepena treba da učestvuju ratna iskustva u formiranju savremene ratne veštine. Posebno, fascinirajuća snaga i neslućene mogućnosti nuklearno-raketnog oružja i elektronike punom snagom logičke ubedljivosti postavljaju pitanje: da li iskustva minulog rata, i sadašnjih lokalnih ratova — koji su vođeni klasičnim borbenim sredstvima — imaju nekog ozbiljnijeg značaja za savremenu ratnu veštinu koja se priprema za vođenje nuklearnog rata? Ako imaju, u kojoj meri i do kog stepena?

Očigledno je da je problem toliko složen, a stvari zamršene, da se na njega ne može jednostavno odgovarati da ili ne. Umesto toga, korisniji je metod analize iskustava iz nedavne prošlosti, i njihovo sučeljavanje sa novom stvarnošću.

Iskustvo nam govori da u vreme kad je tehnički razvoj bio sporiji (na primer XIX vek) borbena praksa prethodnog rata imala je veći udeo i značajniju ulogu u formuliranju nove ratne veštine. Međutim, u periodu bržeg tehničkog progressa kraće je vreme u kome borbeno iskustvo može da sačuva svoju vrednost za vođenje „budućeg rata”. U oba svetska rata se ispostavilo da prošlost ne može dati prave odgovore i recepte za nove probleme.

Međutim, iskustvo ovih ratova isto tako govori i o tome da su se pojedina borbena iskustva prethodnog rata mogla veoma korisno primeniti. Tako su, na primer, Nemci između dva svetska rata pravilno izučili i ocenili upotrebu protivničkih tenkova na zapadnom frontu u prvom svetskom ratu. Mada tenkovi u to vreme, zbog malobrojnosti i tehničke neusavršenosti, nisu mogli da izvode duže manevre i da obezbede izbijanje u slobodan operativni prostor — Nemci su izvanredno uočili da se u tenkovima krije ogromna udarna i manevarska snaga, i da zajedno sa avijacijom za podršku mogu da izvode brze i duboke operacije. Slično tome, Englezi i Nemci su na početku drugog svetskog rata koristili svoja bogata iskustva iz upotrebe podmornica u prvom svetskom ratu, kao i iskustva iz upotrebe bombarderske avijacije. Isto tako, bogato su korišćena iskustva iz upotrebe artiljerije, naročito iz artiljerijske pripreme. Sovjeti su uspešno koristili iskustva građanskog rata iz upotrebe konjičkih snaga u manevarskim dejstvima, kao i iskustva partizanskog ratovanja.

Posmatrano u celini, iskustva prethodnog rata mogla su dati korisne rezultate samo u slučaju: prvo, da su zadržala borbenu vrednost i u novim uslovima; i drugo, da su stvaralački saobražena izmenjenim prilikama i novim potrebama.

Najbitnija karakteristika nuklearnog rata u vojnotehničkom pogledu je ogroman i u istoriji nepoznat porast snage vatre. Drugo bitno obeležje ovog rata je njegova znatno veća pokretljivost i dinamičnost u odnosu na prethodni, koje su posledica dejstva raketno-nuklearnog oružja i povećanih mogućnosti tehničkih sredstava manevra. Samo u svetlosti spektra ova dva činioca (i nekih drugih, razume se), moguće je uspešno analizirati i kritički ceniti koja borbena iskustva drugog svetskog rata zadržavaju do današnjeg dana svoju vrednost u vođenju rata.

Nuklearno oružje je glavni nosilac vatre u operaciji i boju, koje može samostalno da rešava krupne borbene zadatke. Po prirodi stvari preuzima veliki broj zadataka koje je u prošlom ratu izvršavala artiljerija. Imajući u vidu i jedno i drugo jasno je da već dosadašnji tehnički progres čini bezvrednim sva ona bogata i raznovrsna iskustva drugog svetskog rata iz oblasti koncentracije krupnih artiljerijskih snaga i organizovanja moćnih artiljerijskih udara. Nasuprot tome, i dalje su ostala životvorna i dragocena iskustva

iz upotrebe artiljerije u podršci manevra oklopnih snaga, kao i najveći deo onih iz borbe protiv oklopnih jedinica i iz dejstava na planinskom zemljištu.

Razvoj nuklearnog-raketnog oružja prevazišao je sva ona bogata iskustva iz upotrebe bombarderskih flota. Isto tako, izgubila su vrednost većina iskustava iz sasređene upotrebe taktičke avijacije na bojištu. Nasuprot tome, veoma su dragocena iskustva iz oblasti elektronskog obezbeđenja bombarderskih snaga, iz upotrebe avijacije po malim i pokretnim ciljevima, kao i ona iz oblasti niskog leta kratkotrajnih napada sa malih visina.

Značaj iskustava iz upotrebe oklopnih snaga u drugom svetskom ratu veći je od svih ostalih. Tenkovi i ostala oklopna vozila danas su glavni nosioci pokretljivosti na kopnu. Istovremeno, oni su i najotporniji na nuklearnom bojištu, i najefikasniji u korišćenju nuklearnih udara. Zbog toga savremena ratna veština mora pokloniti najveću pažnju proučavanju borbenih iskustava oklopnih snaga — naročito njihovih manevarskih dejstava u dubini.

Iskustva iz upotrebe pomorskih snaga u drugom svetskom ratu, posmatrano u celini, tehničkim razvojem još više su prevaziđena od onih na kopnu i u vazduhu. Ratna mornarica je kompleksnija i više od drugih vidova oružanih snaga iskoristila ostvarenja naučno-tehničke revolucije. Raketno-nuklearno oružje, nuklearni pogon i elektronika korenito su izmenili njenu borbenu moć. U vezi sa tim za savremenu ratnu veštinu gube značaj iskustva iz upotrebe kompaktnih pomorskih formacija. Međutim, veoma su dragocena iskustva protivpodmorničke borbe, minskog rata, i izvođenja manjih desanata.

U drugom svetskom ratu sadejstvo između rodova i vidova oružja bilo je planski organizovano i precizno izvođeno. Stečena su ogromna iskustva u toj oblasti. Ona su i danas od interesa za teoriju ratne veštine, zbog toga što su stečena u manevarskom ratu, i zato što je znatan broj oružja iz drugog svetskog rata i danas u upotrebi. Naročito su značajna iskustva iz organizacije sadejstva tenkova sa ostalim rodovima. No, u savremenim uslovima centralno i najvažnije pitanje sadejstva je da se ono organizuje u interesu najefikasnije upotrebe nuklearnog oružja, i brzog korišćenja njegovog efekta. U toj svetlosti moraju se preispitivati iskustva iz oblasti sadejstva u drugom svetskom ratu. U tom pravcu se moraju kretati i naponi savremene vojne teorije.

U uslovima kad jedna strana u eventualnom ratu ne bi posedovala nuklearno oružje, ili bi ga posedovala u malom broju, tada bi za nju i značaj borbenih iskustava prethodnog rata imao veće značenje. No i tada bi nuklearno oružje davalo glavni pečat načinima i oblicima borbenih dejstava. I u tom slučaju centralno pitanje vođenja borbe (i u napadu i u odbrani) bilo bi kako u uslovima upotrebe protivničkih nuklearnih sredstava ostvarivati koncentraciju i dekoncentraciju snaga radi uspešnog vođenja borbe.

U pripremama za rat teorija ratne veštine ima poseban interes i za izučavanje prakse tzv. lokalnih (ograničenih) ratova. Intere-

sovanje za njih proizilazi prvenstveno otuda što se u njima isprobavaju nova borbena sredstva. Za savremenu vojnu teoriju najinteresantnija su iskustva rata u Južnom i Severnom Vijetnamu. U njemu tehnički američki kolos široko primenjuje i proverava najmoderniju ratnu tehniku, od puške do raketa vazduh-zemlja.

Iskustva svih lokalnih ratova u XX veku ukazuju na potrebu za oprežnošću pri donošenju čvrstih i konačnih zaključaka o tome šta oni unose novo u ratnu veštinu. Vrednost iskustava ovih ratova je znatno ograničena — naročito van domena taktike — zbog poznatih specifičnosti ove vrste ratova. Sa takvom oprežnošću mora se pristupati i dosadašnjim iskustvima rata u Vijetnamu.

Očigledno je, na primer, da su helikopteri u Južnom Vijetnamu odlično položili borbeni ispit, i da danas predstavljaju najveću novinu u protivpartizanskom ratu. Sa sigurnošću se može izvući zaključak da iskustva iz Vijetnama ukazuju da će helikopteri i u tzv. regularnom ratu biti veoma značajno sredstvo taktičke pokretljivosti. Ali isto je toliko sigurno da bi helikopteri — bar za sada — u sukobu dva tehnički snažna protivnika imali manji značaj za ishod borbenih dejstava, i da bi usled snažnijeg protivdejstva morali da primenjuju drukčije taktičke postupke.

Slično je i sa iskustvima iz vazdušnog rata u Severnom Vijetnamu. Iz tamošnje veoma bogate prakse dejstava američkog RV i vijetnamske PVO ipak se ne može doneti čvrst i siguran zaključak o tome koji od ova dva dela OS ima prevagu na današnjem stupnju tehničkog razvoja. Ne može zbog toga što se u tom ratu ne upotrebljava najsavremenija ratna tehnika: ne dejstvuje sa nuklearnim oružjem, raketama „zemlja-zemlja”, ni raketama protiv niskoletućih aviona; pored toga, napadač raspolaže izrazitom nadmoćnošću u avijaciji, u elektronskim sredstvima, i uopšte raspolaže stručno kvalifikovanim ljudstvom. Međutim, iako nam ova iskustva ne mogu dati siguran odgovor na jedno takvo globalno pitanje, ona nam pružaju čitav niz odgovora na pojedine elemente vođenja vazdušnih i protivvazdušnih operacija. Tako su ova iskustva među ostalim već pokazala: da su elektronska sredstva i elektronika odlučujući faktor u izvođenju vazdušnih i protivvazdušnih dejstava; da je moderna LPAA i SPAA nezamenljiv elemenat savremene PVO uprkos široko rasprostranjenom gledištu u svetu da njihova uloga odumire u doba raketa; da avijacija usled povećanih mogućnosti PVO mora bitno da menja svoju taktiku — dejstvujući iznenadno i brzo manjim grupama, iz raznih pravaca i sa malih visina, određujući znatno veće snage za obezbeđenje dejstava od onih u prošlosti, intenzivno koristeći aktivne i pasivne elektronske smetnje i dr.

Za celokupan razvoj ratne tehnike u savremenoj epohi karakteristično je da su se borbena sredstva u posleratnim decenijama razvijala još brže nego u ratu. Čim je tehnički razvoj brži, a nema mogućnosti provere borbenih sredstava u ratnoj praksi, ljudi se sa najvećim interesovanjem moraju okrenuti izučavanju mirnodopskog iskustva. Otuda je u novije doba sve više rastao i raste značaj mir-

nodopske prakse u izgradnji ratne veštine, bez obzira na njena dobro poznata ograničenja i objektivne (neizbežne) manjkavosti. Opitne vežbe, borbena obuka, taktičke vežbe i manevri postale su danas najdragoceniji izvor za proveru nove ratne tehnike i za formiranje novih principa i postupaka u načinu upotrebe oružanih snaga. Posebno, ovi izvori su jedina mogućnost da se dođe do realnih zaključaka i ocena o upotrebi nuklearno-raketnog oružja. Iz svih tih razloga imperativ vremena zahteva da se savremena vojna teorija glavnim snagama orijentiše upravo na izučavanje novog oružja i mirnodopske prakse.

Vrednost rezultata mirnodopskog proveravanja novog oružja i novog načina borbenog dejstva mnogo više je zavisna od realnosti uslova u kojima se opiti i vežbe vrše, i od naučne metodičnosti u programiranju i praćenju vežbi, nego od broja vežbi i proveravanja. Ukoliko su uslovi proveravanja „mirnodopski”, po pravilu se stiče lažna slika o mogućnostima i uticaju novog oružja na borbena dejstva. Ukoliko su uslovi maksimalno moguće približni ratnim, i ako su rezultati prikupljeni, sređeni i ocenjeni metodima naučne analize, tada najveći broj dobijenih podataka i zaključaka stiče vrednost objektivne istine.

Novi zahtevi vojnim krugovima. Vrednost bilo koje ratne veštine ne zavisi od savremenosti sredstava ratne tehnike. Oružane snage sa najmodernijim naoružanjem mogu da imaju neefikasnu ratnu veštinu, i obrnuto. Kvalitet ratne veštine prvenstveno zavisi od sposobnosti starešinskog kadra da uspešno shvati i odrazi objektivnu stvarnost. Praksa je mnogo puta potvrdila da on može da deluje u skladu ili u neskladu sa realnošću.

Nikada tehnički progres nije pretio vojnim kadrovima da ih pretekne kao danas. Na drugoj strani, zbog ogromne snage oružja vojni kadrovi imaju danas mnogo manje „prava” da greše na početku rata nego ikad ranije. I jedno i drugo zahteva da se starešinski kadar ne prepusti konzervativizmu, rutinerstvu i proizvoljnosti u oceni novih pojava, i u praktičnoj delatnosti. Od vojnih kadrova se danas sve više traži da posедуju kritično mišljenje i elastičan duh u praćenju i proučavanju tehničkog progressa, i da imaju dovoljno kreativne snage u izgradnji ratne veštine.

U vreme kad je vojna teorija bila pod snažnim uticajem idealističke filozofije smatralo se da ratnu veštinu treba da stvaraju genijalni pojedinci, koji su delali u vrhunskim vojnim ustanovama. Ali praksa dva svetska rata (naročito drugog) pokazala je svu neodrživost ovih subjektivističkih teorija. Pokazalo se da ratnu veštinu nije moguće uspešno izgrađivati bez aktivnog učešća celokupnog starešinskog kadra. Današnja praksa ide u tom pogledu još i dalje, i zahteva integraciju svih vojnih umova — i ne samo vojnih — u izgradnji ratne veštine. Narasla i neodložna potreba za učešćem najšireg broja oficira u izgradnji ratne veštine ni najmanje ne umanjuje ulogu i značaj naučnih i studijskih ustanova i kadrova. Naprotiv. U savremenim uslovima, kada je nauka i naučno znanje neodoljivo prodrlo u sve pore vojnog dela, uspešno izgrađivanje rat-

ne vještine nije moguće bez šire mreže naučnoistraživačkih ustanova i većeg broja vojnih naučnih kadrova, koji bi — oslanjajući se na dostignuća vojne nauke — naučnim znanjem i metodom otkrivali suštinu novih pojava i procesa, naučno uopštavali nova iskustva i saznanja, otkrivali i naznačavali dalje perspektive i puteve razvoja ratne tehnike i ratne vještine.

Osnovni preduslov za kreativnost vojnih kadrova u današnje vreme je njihova visoka stručnost, odnosno tehničko obrazovanje. U vreme kada je tehnika postala kičma ratne vještine, stvaralaštvo starešina ne može se ni zamisliti bez visoko razvijenog „tehničkog duha” i „tehničke misli”. Tehničko znanje i tehnička kultura omogućavaju starešinama da proniknu u srž borbenih mogućnosti i puteva razvoja ratne tehnike, kao i u sadržaj i obim njenog uticaja na ratnu vještinu. To se podjednako odnosi i na više i na niže starešine.

Isto su toliko danas značajni naučno znanje i naučni metod na svim poslovima izgradnje ratne vještine. Isuviše se mnogo novih problema u vojnom delu i ratnoj vještini nagomilalo u poslednje dve decenije. Njih nije moguće razmrsiti niti efikasno rešavati ni tradicionalnim konzervativizmom ni voluntarističkom proizvoljnošću. Umesto toga, vojnim kadrovima nužna je danas sposobnost da naučno izučavaju objektivne društvene i materijalne procese i uslove, i da sigurno ovladaju naučnim metodima. Kadrovima koji rade u naučnim i studijskim ustanovama naročito je potrebno da znaju koristiti matematičke metode istraživanja (teorija informacije, teorija igara, teorija verovatnoće, i dr.).

I, na kraju, veoma složen rad na izgradnji ratne vještine u vreme ubrzanog tehničkog progressa — i društvenog takođe — zahteva odgovarajuću atmosferu za stvaralaštvo. Ona je prvenstveno uslovljena stepenom značaja koji se pridaje ovoj delatnosti od svih komandnih stepena. Na drugoj strani, burni tehnički razvoj izbacuje na površinu mnogo novih problema i spornih pitanja za čije rešavanje postoji više mogućih puteva i načina. Prirodno je da u takvim prilikama postoji više različitih mišljenja i shvatanja o pravcima daljeg razvoja ratne vještine, i o načinu rešavanja pojedinih konkretnih pitanja. Do najboljih i najrealnijih rešenja može se tada doći jedino negovanjem i podsticanjem slobodnog izražavanja stavova i slobodne naučne kritike, i širokom borbom mišljenja na principijelnoj osnovi.

General-ppukovnik u penziji
Milija STANIŠIĆ